SZTUKA RZYMSKA

Chronologia sztuki rzymskiej

Kultura rzymska w ciągu stuleci uległa wielu przemianom. W rozwoju sztuki rzymskiej przyjmuje się podział na okresy: królewski (753-509 p.n.e.), republiki (509-30 p.n.e.), cesarstwa (30 rok p.n.e.- 476 r. n.e.).

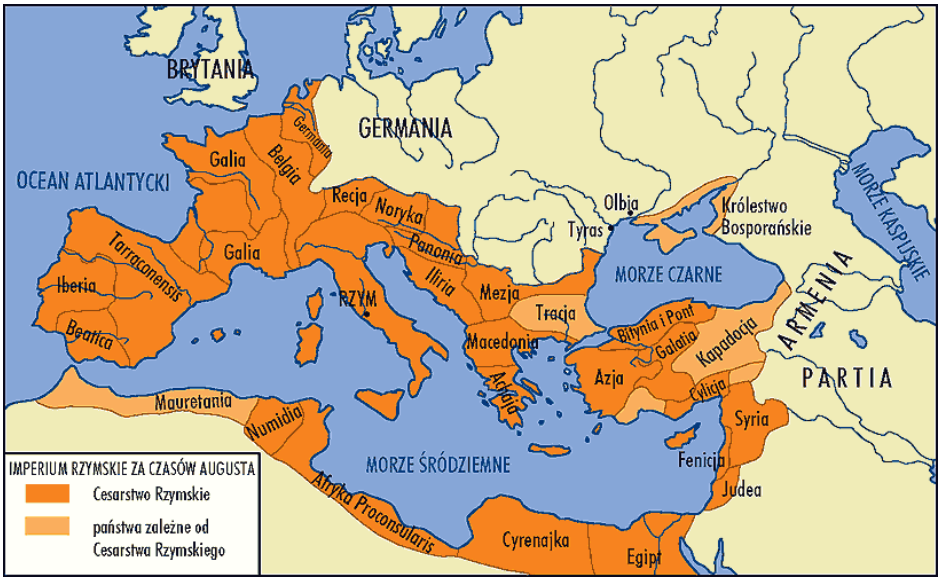

753 r p.n.e. -
.....
.....
.....

Mityczne początki założenia Rzymu związane są z osobami ..... i .....

Według jednej z najbardziej znanych wersji Romulus i Remus byli dziećmi westalki o imieniu Rea Sylwia i boga wojny Marsa. Ojciec ich matki, Numitor, król dynastycznego miasta Alba Longa, został strącony z tronu, przez uzurpatora, a zarazem własnego brata Amuliusa. Nowo koronowany władca starannie zadbał o to, aby stary król nie doczekał się już potomków. Zamknął on Reę Sylwię w świątyni bogini Westy i przymusił do służby jako westalka, tym samym do złożenia ślubu czystości (zachowania dziewictwa). Jednakże wbrew wszelkim przypuszczeniom dziewczyna stała się po pewnym czasie brzemienną. Rea Sylwia wskazała za sprawcę jej stanu boga wojny Marsa. Inne wersje mitu głoszą, że Mars uwiódł ją podczas snu, jeszcze inne że w świętym gaju, dokąd wybrała się po wodę. Zaniepokojony Amulius zakopał kobietę żywcem za złamanie przysięgi, a urodzone przez nią bliźnięta kazał w koszu wiklinowym puścić nurtem Tybru. Kosz z noworodkami zatrzymała szczęśliwie gałąź drzewa figowego. Tam znalazła chłopców wilczyca. Miała ona młode, więc również chłopców nakarmiła własną piersią. Przybranej matce pomagał też dzięcioł. Ich pomoc miała potwierdzić zatem twierdzenia Rei Sylwii dotyczące ojcostwa Marsa – bóg jakoby czuwał nad dziećmi. Pewnego dnia spostrzegł to pasterz Faustulus i zabrał bliźnięta do domu. Razem z żoną wychował ich na tęgich i pięknych młodzieńców. Pewnego razu po bójce między pastuchami Numitora i Amuliusa, Romulus i Remus znaleźli się u Numitora, który rozpoznał w nich swych wnuków. W trzech obmyślili plan obalenia Amuliusa. Bliźniacy zabili go i osadzili na tronie dziadka Numitora. Sami chcieli założyć swoje miasto w miejscu gdzie znalazł ich Faustulus. Ale zaczęli kłócić się, kto nada mu nazwę, postanowili więc wybadać wolę bogów. Zasiedli nocą do czuwania. Remus zobaczył sępy jako pierwszy – było ich sześć. Romulus ujrzał je później, ale było ich dwanaście. Wszyscy uznali więc, że to Romulus ma założyć miasto. Zgodnie z legendą założył on Rzym w 21 IV roku 753 p.n.e., od którego Rzymianie liczyli lata. Zaorał on pewną przestrzeń ziemi, na której miało stanąć miasto. Remus nie mógł się pogodzić z tym, że to Romulus założy miasto, ponieważ to on zobaczył sępy jako pierwszy. Remus z pogardą powiedział do Romulusa „Silne miasto budujesz", przeskoczył przez świętą bruzdę i został zabity przez brata. Romulus sprowadził do swego miasta złodziei i przestępców, będących pierwszymi osadnikami. Dla nich zbudował gaj – asylum, w którym każdy mógł znaleźć schronienie, bez względu na swoje winy. Z ich pomocą zabudował Rzym i otoczył go murem. W nowym mieście nie było jednak jeszcze żadnych kobiet. Romulus wybrał co piękniejszych mężczyzn i poszedł do pobliskich miast prosić, żeby kobiety zamieszkały z nimi w Rzymie. Nigdzie ich jednak nie przyjmowano, ponieważ byli zbójcami. Romulus czekał, nie pozwalał na żadne przestępstwa. Gdy się uspokoiło, urządził wielkie uroczystości i zaprosił na nie mężczyzn z pobliskich miast. Kiedy zabawa się rozpoczęła, każdy Rzymianin porwał kobietę, przy której stał. Romulus porwał Sabinę Marsylię. Goście wrócili do domów bez żon i córek. Później, poszkodowane miasta z Titusem, królem Sabinów na czele, ruszyły zbrojnie na Rzym. Tymczasem kobiety przywiązały się już do nowych mężów. Prośbami i płaczem namówiły braci, ojców i mężów do zaprzestania wojny. Rzym połączył się z Sabinami. Pewnego razu Romulus został zakryty mgłą i stał się bogiem pod imieniem Kwirinus. Hersilia płakała po mężu. By przy nim być, stała się boginią o imieniu Hora. Następnie w Rzymie rządziło sześciu królów, aż do wprowadzenia tam republiki.

Bukranion to ornament składający się z ……

……

……

Architektura rzymska ukształtowała się w znacznej mierze pod wpływem architektury hellenistycznej oraz architektury etruskiej. Pierwsze rzymskie świątynie powstały podczas panowania etruskich królów. To właśnie wtedy Rzymianie nauczyli się odlewać brąz, wypalać terakotę, poznali konstrukcje łukowe i sklepienia. Wpływom greckim Rzymianie zawdzięczają zaś porządek koryncki. Samodzielnie zaś wykształcili porządek kompozytowy. Wynalezienie betonu produkowanego z wapna, popiołów wulkanicznych, wody i drobnych kamieni pozwoliło na opanowanie techniki wyrobu zapraw i tynków. Opanowana w II w. p.n.e. umiejętność wypalania cegieł przyczyniła się do przełomu w rzymskiej sztuce budowlanej. W tym czasie (przed okresem cesarstwa) nowo zakładane miasta charakteryzowały się układem ulic w kształcie siatki przecinających się ciągów komunikacyjnych pod kątem prostym, brukowanymi nawierzchniami i kanalizacją. Domy budowane były z wykorzystaniem wzorów greckich, posiadały atrium i perystyl. Budowano też wille a w miastach powstawały kamienice czynszowe (tzw. insula), mieszczące sklepy i warsztaty na parterze, a mieszkania na wyższych kondygnacjach. Z tego okresu zachowały się akwedukty i drogi rzymskie (np. via Appia i Aqua Appia), urządzenia kanalizacyjne (Cloaca Maxima), mosty (Most Fabrycjusza w Rzymie), budowle użyteczności publicznej: kuria, bazylika, termy, cyrki (np. rzymski Circus Maximus). Przykładem natomiast budownictwa sakralnego była niezachowana do dzisiaj świątynia Jowisza Najlepszego Największego, zbudowana w porządku toskańskim.

Okres cesarstwa to rozwój urbanistyki i architektury. Miasta otaczano murami obronnymi z bramami, wieżami, rozbudowywano akwedukty i system kanalizacyjny. W tym okresie przebudowano Rzym (Pole Marsowe, Forum Romanum). Wzdłuż dróg powstawały nekropolia. Pobudowano mauzolea, np. Mauzoleum Hadriana, katakumby. Stawiano również okazałe pałace (Złoty Dom Nerona, pałac Flawiuszów). Powszechniejsze stało się stosowanie kopuł – Panteon w Rzymie. Budowle powszechnego użytku przybierały monumentalne rozmiary, np. amfiteatr Koloseum lub teatry, termy Karakalli. Powstawały też łuki triumfalne. Na podbitych terenach zakładano stałe obozy wojskowe, które dały początek licznym miastom.

Porządek kompozytowy: zaznacz na niebiesko wolutę, na czerwono liście akantu

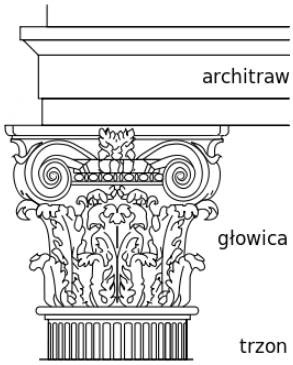

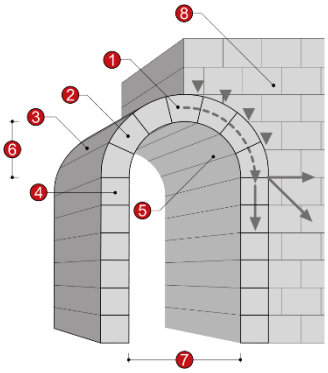

Budowa łuku

1 – kliniec szczytowy (zwornik), 2 – kliniec pośredni, 3 – grzbiet, 4 – kliniec nasadowy,

5 – podłucze, 6 – wysokość (strzałka) łuku, 7 – rozpiętość łuku, 8 – pacha (wypełnienie)

Architektura sakralna:

Na podstawie ilustracji wykonaj następujące polecenia:

A

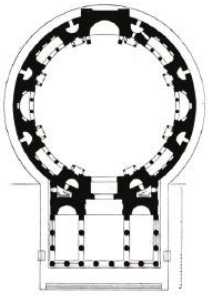

B

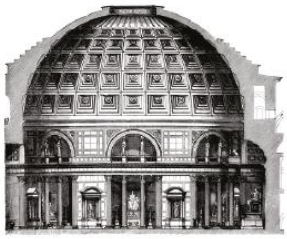

C

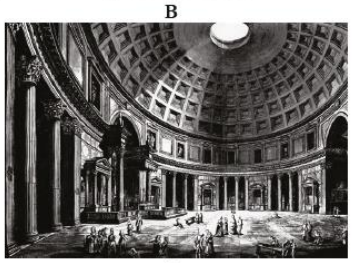

D

Nazwa budowli i jej znaczenie

.....

.....

Pierwotnie budowla poświęcona była

(zaznacz poprawną odpowiedź):

● wszystkim bogom olimpijskim i panującemu cesarzowi
● Zeusowi i panującemu cesarzowi
● Atenie

Imię architekta .....

Budynek zawiera następujące elementy architektoniczne (zaznacz trzy poprawne odpowiedzi):
fronton ● latarnię ● portyk ● lukarnę ● ryzalit ● kopułę

Budowla w obecnym kształcie została ufundowana przez (zaznacz poprawną odpowiedź):
- Marka Agryppę, zięcia cesarza Oktawiana Augusta w 27 r. p.n.e.
- cesarza Konstantyna Wielkiego w 306 roku
- cesarza Hadriana w 125 roku

Budynek zawiera następujące elementy kompozycyjne i dekoracyjne (zaznacz trzy poprawne odpowiedzi):
- wieloosiowość
- boniowanie
- panoplia
- fryz
- porządek koryncki
- trzyrzędowy portyk

Opisz plan i układ przestrzenny budowli

.....

.....

.....

.....

Opisz bryłę i dekorację budowli

.....

.....

.....

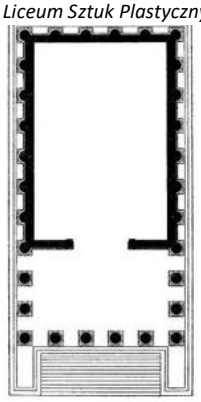

Maison Carrée w Nimes

Świątynia dedykowana była ……

……

……

Kolumny w porządku ……

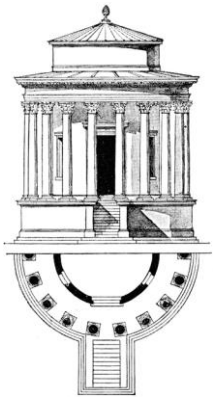

Świątynia Westy w Tivoli

Plan: ……

……

……

……

……

Architektura świecka i inżynieryjna

Akwedukt to ……

……

Akwedukt *Pont du Gard* (Francja)

Budowla o łącznej długości około 50 km i całkowitym spadku 17 m, składała się z szeregu tuneli i mostów wzniesionych z bloków kamiennych bez użycia zaprawy. Powstała w latach 26 p.n.e. - 16 p.n.e. na polecenie Agrypy (na moście zachowała się poświęcona mu inskrypcja z 19 p.n.e.). Odcinek zwany Pont du Gard to trzypiętrowa arkada o wysokości 49 m i 6,4 m szerokości. Poszczególne części arkady zbudowano z różnej liczby łuków.

Cyrk to ……

……

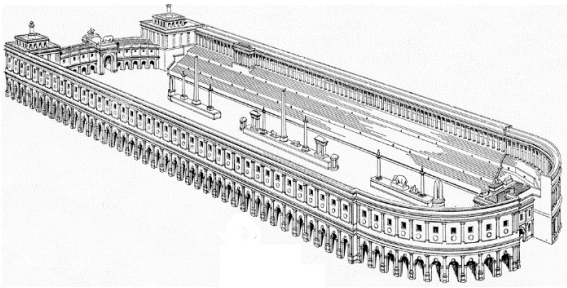

Circus Maximus

Budowę rozpoczął król rzymski ……
W 36 r. cyrk spłonął. Odbudowany został przez cesarza Klaudiusza. Po raz drugi zniszczony przez pożar w 64 r. Został odbudowany na polecenie Nerona. Kolejny pożar miał miejsce za panowania Domicjana. Odbudowa została zakończona dopiero w 104 r. przez Trajana. W tym okresie budowla miała długość ok. 600 m i szerokość ok. 200 m. W wyniku późniejszej katastrofy część budowli zawaliła się. Po odbudowie dokonano kolejnych modyfikacji.

Bazylika antyczna to ……

……

Bazylika Maksencjusza i Konstantyna na Forum Romanum

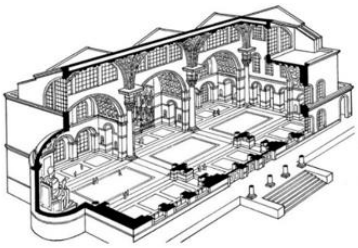

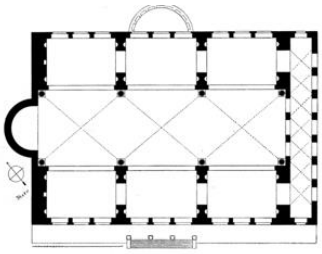

Opis ……

……

……

……

Bazylika Julia na Forum Romanum

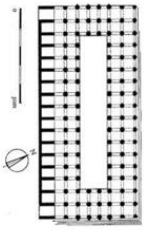

Funkcja ……

Opis ……

……

……

Bazylika Ulpia na Forum Trajana

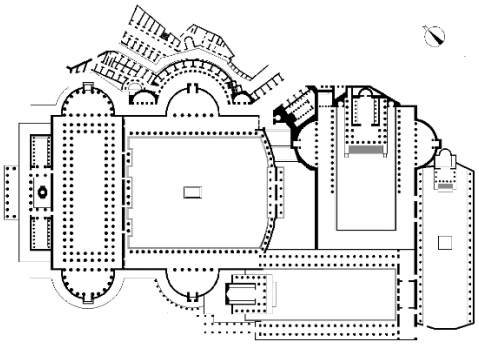

Opis ……

……

……

……

……

……

Absyda to ……

……

Amfiteatr to ……

……

Koloseum, Rzym (amfiteatr Flawiuszów)

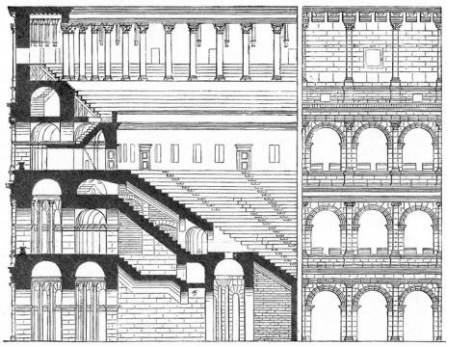
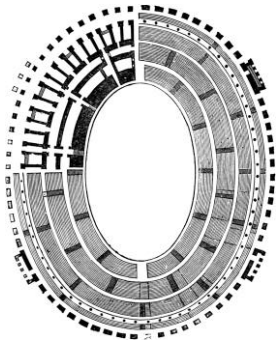

Czas powstania: ……

Budowa Koloseum wynikała z przyczyn politycznych – zainicjował ją cesarz Wespazjan, który doszedł do władzy, wywołując pucz wojskowy. Ta rekreacyjna i widowiskowa budowla miała umożliwić mu zdobycie przychylności ludu rzymskiego oraz utrwalić panowanie uzurpatora.

Funkcja: ……

……

Naumachia to ……

Podaj 3 cechy planu: ……

Fasada Koloseum miała cztery kondygnacje – trzy dolne o podziałach arkadowych (umieszczona najniżej – w porządku toskańskim, środkowa – jońskim, górna – korynckim), czwarta to pas muru o podziałach pilastrowych w porządku korynckim. Osiemdziesiąt arkad przyziemia pełniło funkcję wejścia do gmachu. Wnętrze wyłożono murem i ozdobiono stiukiem, a w arkadach trzeciego i czwartego piętra ustawiono posągi. Natomiast do wzniesienia całej budowli użyto tufu i betonu, ściany zewnętrzne wykonując z twardszego trawertynu.

Spiętrzenie porządków polega na ……

……

……

W czasie przedstawień Koloseum było przekrywane dachem wykonanym z ……

Rzymskie Koloseum zostało wzniesione na miejscu jeziora należącego do Złotego Domu Nerona, którego olbrzymi posąg, upodobniony do postaci Heliosa (tzw. Kolos Nerona, gr. kolossos – ‘ogromny’), wznosi się nieopodal, co zadecydowało o nazwie budowli.

Arkada to ……

……

Filar to ……

Terma to ……

……

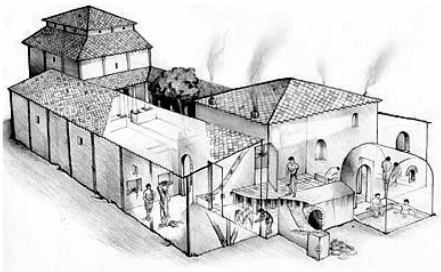

Przykłady zachowanych term z terenu Imperium Rzymskiego:

……

……

Przykłady budowli pałacowych:

Pałac Dioklecjana w Splicie – rezydencja zbudowana przez cesarza Dioklecjana na przełomie III i IV wieku jako willa, w której miał zamiar osiąść po zamierzonej na 305 r. abdykacji. Budowla została zaplanowana na wzór *castrum romanum* (warownego obozu rzymskiego), na prostokącie o wymiarach 214 × 175 m. Zabudowania przecinały dwie wewnętrzne ulice, wzdłuż których ustawiono szeregi kolumn. Na ich przecięciu znajdował się wewnętrzny dziedziniec.

Złoty Dom Nerona (***Domus Aurea***) w Rzymie. Prace budowlane zostały rozpoczęte w 64 r. i były prowadzone do roku 68. Przerwano je po śmierci cesarza. Z uwagi na dużą niepopularność tej inwestycji wśród mieszkańców Rzymu - wysokie jej koszty związane między innymi z szokującym współczesnych przepychem wystrojem, przedsięwzięcie nigdy nie zostało ukończone. Dom Nerona został zaprojektowany przez architektów Sewerusa i Celera. Kompleks wzorowany był na zabudowie miejskiej willi. Wzdłuż elewacji o łącznej długości około 1,5 km zbudowano portyki. Prowadziły one do trapezoidalnego westybulu, w którym umieszczono ogromnych rozmiarów posąg Nerona, który za panowania Wespazjana, po dodaniu promienistej korony radiacyjnej, został przerobiony na posąg Sola. Za nim znajdowała się sala o złoconym sklepieniu. W części wschodniej odkryto oktagonalną, przykrytą kopułą salę. Wśród licznych pomieszczeń umieszczono nimfajony z wodą słoną i słodką, sale o skomplikowanej konstrukcji i zróżnicowanym kształcie. Wraz z budową Złotego Domu przebudowano także Via Sacra, dodając do niej dwustronną kolumnadę. Droga ta dochodziła do pałacu, a jej część została w niego włączona.

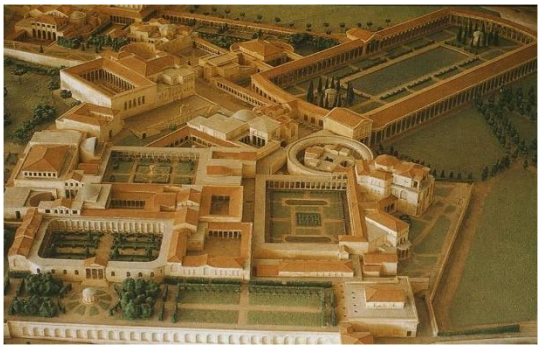

Willa Hadriana w Rzymie została zbudowana na polecenie cesarza Hadriana w latach 118–134. Była to najrozleglejsza zabudowa pałacowa okresu starożytności. Jej powierzchnia porównywalna jest z obszarem zajmowanym przez Pompeje. Zabudowania tej letniej rezydencji składały się z zespołu budowli rozlokowanych w sztucznie wzbogaconym krajobrazie, tak by eksponować ten krajobraz. Rok 125 był momentem przełomowym dla prowadzonych prac budowlanych. Hadrian powrócił właśnie z objazdu Imperium. Wrażenia z podróży zainspirowały go do pobudowania na terenie Willi obiektów naśladujących budowle widziane w Grecji i Egipcie. Ta eklektyczna rezydencja rozplanowana została w trzech połączonych ze sobą kompleksach, przeznaczonych dla: cesarza, jego rodziny i gości, wyższych urzędników państwowych, żołnierzy, służby i niewolników. Poszczególne obiekty łączyły ze sobą podziemne drogi – korytarze. Służyły one służbie i niewolnikom pracującym w Willi do przemieszczania się, pozostając jednocześnie niewidocznymi dla przebywających gości. Część przeznaczoną dla cesarza można podzielić na zabudowania dostępne ogółowi oraz obiekty prywatne. Do dekoracji, zwłaszcza wykonania mozaik, w części przeznaczonej dla cesarza i jego rodziny używano czerwonego porfiru (czerwień była kolorem cesarza), w części przeznaczonej dla wyższych urzędników dominowały czerń i biel. Materiały używane do dekoracji stanowią wyróżnik przeznaczenia poszczególnych budynków.

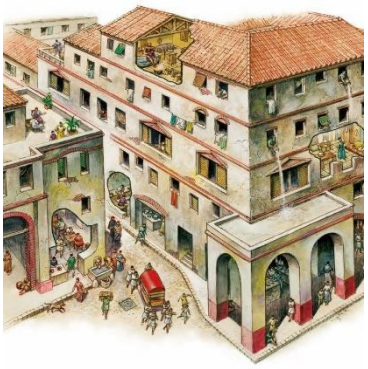

Insula – nazwa domów czynszowych budowanych w starożytnym Rzymie. Właścicielami domów często byli rzymscy patrycjusze. W takim przypadku sami mieszkali we własnych domach, a insulą w ich imieniu zarządzał niewolnik-administrator. Był on odpowiedzialny za regularne ściąganie czynszu, pilnowanie porządku, prowadzenie niezbędnych remontów. Były to domy kilkupiętrowe (5-7), otoczone z czterech stron ulicami. Schody prosto z ulicy prowadziły na wyższe kondygnacje. Domy budowano z drewna, ogrzewano je piecykami na drewno, oświetlano lampkami olejowymi. Łatwo było o zaprószenie ognia, który mógł się łatwo rozprzestrzenić. Rozporządzenia nakazywały w każdej insuli przechowywać wodę w specjalnych dużych pojemnikach i budować platformy, z których łatwiej było gasić ogień. Dopiero Trajan nakazał budowę domów z materiałów odpornych na ogień. Parter budynku zajmował często warsztat albo sklepik właściciela. Jego mieszkanie znajdowało się także na parterze albo na I piętrze. Mieszkania zlokalizowane wyżej były o niższym standardzie – im wyżej, tym mniej wygód. Woda, urządzenia sanitarne, jeśli były umieszczone w budynku, to tylko na najniższych kondygnacjach (parter, I piętro). Pozostali mieszkańcy korzystali z łaźni publicznych, a wodę czerpali ze studni lub fontann.

Domy rzymskie

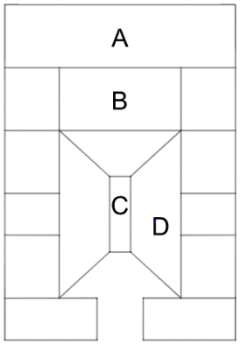

W okresie od VII do II wieku p.n.e. były to domy budowane z drewna, kryte dachówką, z centralnie usytuowanym atrium. Światło do wnętrza przenikało przez stropowe compluvium. Wokół atrium znajdowały się pomieszczenia, z których boczne przeznaczano na magazyny i sypialnie dla służby. Za atrium znajdowała się sypialnia właściciela – tablinum; obok niego umieszczano inne ważne pomieszczenie – jadalnię (triclinium).

Schematyczny plan domu rzymskiego: A-ogród; B-tablinum; C-compluvium; D-atrium

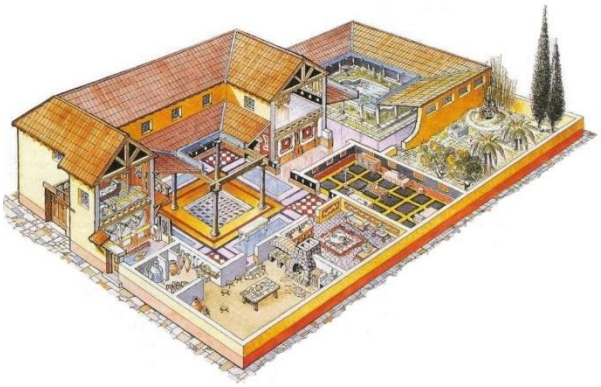

W II w. p.n.e. pod wpływem architektury greckiej powstał tzw. domus grecko-rzymski. Dodano kolumnowy perystyl (często z basenem), do którego przeniosło się życie rodzinne. Powiększono ogród, często budowano dwa piętra oraz dodatkowe atrium. Atrium stało się pomieszczeniem reprezentacyjnym, a tablinum przekształciło się w pokój pracy właściciela. Układ prostokątnych pomieszczeń rozlokowanych wokół atrium był zazwyczaj symetryczny. Ściany zdobiono stiukami, malowidłami, a posadzki układano z barwnych kamyków tworząc dekoracyjne mozaiki. Przykład reprezentatywny dla tego typu stanowi m.in. Dom Fauna.

Atrium .....

.....

Impluvium .....

.....

Compluvium .....

.....

Perystyl .....

.....

Architektura sepulkralna:

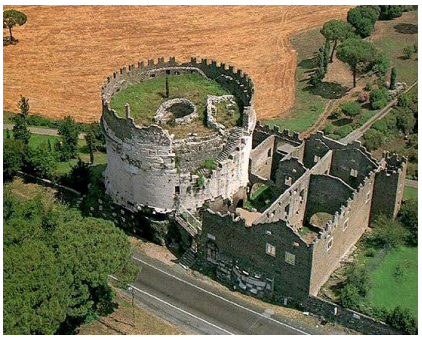

Grobowiec Cecylii Metelli (córki rzymskiego wodza i konsula)

Opis …….

…….

…….

…….

Piramida Cestiusza w Rzymie, 12 r. p.n.e.

Opis …….

…….

…….

…….

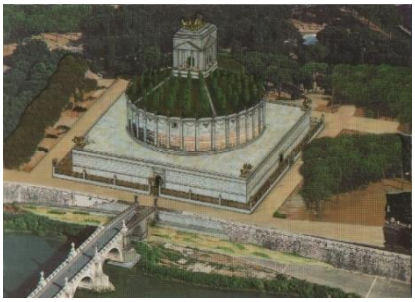

Mauzoleum Hadriana, Rzym

Budowę rozpoczęto w 134 roku, lecz Hadrian zmarł w 138 roku i nie dożył ukończenia prac. Jego następca, Antonius Pius, spełnił marzenie poprzednika i już rok później w głównej sali nagrobnej pochowano szczątki cesarza wraz z żoną Sabiną. Mauzoleum Hadriana służyło jako grobowiec dla kolejnych cesarzy oraz ich rodzin. Ostatnim pochowanym tu władcą był zmarły w 217 roku Karakalla. Mauzoleum powstało na kwadratowej podstawie z bokami o długość 86 metrów, na której umieszczono masywną cylindrową strukturę zwieńczoną rzeźbą z brązu - prawdopodobnie kwadrygą, którą powoził Hadrian ukazany jako bóg Helios. Na krańcach podstawy stały rzeźby z brązu, a cylinder otoczony był marmurowymi statuami. Odwiedzający mauzoleum najpierw trafiali do westybulu, w którym stała monumentalna rzeźba przedstawiająca Hadriana. Od przedsionka do głównej sali nagrobnej prowadziła spiralna rampa (o szerokości 3 i wysokości 6 metrów). Sala z urnami miała kształt kwadratu (o bokach o długości 8,5 metra) i była wysoka na około 10 metrów. Urny spoczywały we wnękach. Pomieszczenia oraz rampa ozdobione były marmurem oraz stiukami. Mauzoleum straciło swoją pierwotną funkcję na początku V wieku, gdy Flawiusz Honoriusz zdecydował o przerobieniu budowli w więzienie i twierdzę. Urny z prochami cesarzy oraz największe skarby mauzoleum zostały prawdopodobnie rozgrabione w 510 roku, podczas zdobycia Rzymu przez siły Wizygotów dowodzonych przez Alaryka. Symboliczny kres budowli w antycznej formie nastąpił w 538 roku, gdy Ostrogoci oblegali Rzym. W twierdzy schronili się wtedy mieszkańcy, którzy rozbili ostatnie zachowane marmurowe rzeźby oraz dekoracje, i ciskali nimi w atakujących.

Zamek św. Anioła zgodnie z legendą miał otrzymać swoją nazwę w 590 roku, gdy jeszcze nikt nie mógł przypuszczać, że dawne mauzoleum zostanie zamienione na papieski pałac. W roku tym w Wiecznym Mieście wybuchła zbierająca krwawe żniwo zaraza. Papież i biskup Rzymu, Grzegorz Wielki, chcąc ratować miasto zorganizował procesję mającą na celu wyproszenie u Marii zakończenie plagi. W momencie zbliżania się do mauzoleum Hadriana zwierzchnik kościoła miał doznać wizji. Ujrzał on siedzącego na szczycie budowli i trzymającego rozpalony miecz Archanioła Michała. Po chwili anioł schował broń, co według papieża miało zwiastować koniec zarazy, i zgodnie z legendą plaga miała ustąpić. Na cześć tego zdarzenia mauzoleum (a później zamek) oraz sąsiadujący z nim most most miały nosić imię świętego Anioła.

Pomniki architektoniczne

Kolumna Trajana

Czas powstania ……..

Fundator ……..

Architekt ……..

Jakie wydarzenie historyczne związane z jej powstaniem?

……
……

Zasadniczą ozdobę tego pomnika stanowi relief w postaci wstęgi opasującej kolumnę w 23 skrętach. W 155 scenach przedstawiono na nim wydarzenia z dwóch wojen z Dakami – od chwili przygotowań aż do ostatecznego zwycięstwa. Dwie kampanie wojenne rozdziela wizerunek Wiktorii. Serpentyna płaskorzeźb to tzw. opowieść kontynuacyjna, w której nie ma przerw między kolejnymi scenami. Sam cesarz pojawia się w niej 60 razy. Wstęga długości niemal 200 m, w części najniższej ma tylko 89 cm szerokości i stopniowo rozszerza się ku górze, gdzie osiąga 125 cm. Zabieg ten z daleka stwarza złudzenie oglądania ok. 2500 postaci jednakowej wielkości (wysokości) we wszystkich wyobrażonych scenach. Relief uznawany jest za jeden z najwspanialszych przykładów rzeźby z okresu cesarstwa rzymskiego.

Praca domowa:

Kolumna Marka Aureliusza, Rzym, 196

Funkcja ……..

Kolumna upamiętnia zwycięstwa Marka Aureliusza z lat 176-193 odniesione nad plemionami ……

Opis: dekorację trzonu kolumny wykonano jako spiralnie wijącą się, ozdobną wstęgę z reliefem przedstawiającym epizody walk z dwóch wojen prowadzonych przez cesarza z plemionami barbarzyńskimi. Choć sposób zdobienia utrzymany w podobnym stylu ciągłej narracji przypomina dekorację kolumny Trajana, brak jej jednak monumentalności i ekspresji tamtego pomnika, na którym wyobrażono mniejszą liczbę, lecz większych rozmiarami postaci, bardziej też nacechowanych spokojem. Dekoratora tej kolumny cechuje większa emocjonalność i ekspresyjność wyobrażeń przy zachowaniu mniejszej staranności dokumentacyjnej. Odmienny jest bowiem sposób rzeźbienia: dzięki częstemu i umiejętnemu użyciu świdra płaskorzeźby są głębsze i wyrazistsze, dające efekt światłocienia z ostrzejszymi kontrastami, co uwydatnia element ruchu. Wskutek tego twórca osiągnął również lepsze rezultaty w psychologicznym odwzorowaniu postaci. Ponadto ich spiętrzenie wywołuje wrażenie wieloplanowości (np. w scenie ukazującej prowadzenie jeńców); dla lepszej czytelności w wyobrażeniach pominięto pejzaż.

Łuki triumfalne są najbardziej charakterystycznymi budowlami architektury rzymskiej. Wznoszone w uznaniu zasług dla zwycięskich wodzów. Ściśle związane z rytuałem triumfalnym. Do triumfu miał prawo naczelny wódz, konsul, dyktator czy pretor, który samodzielnie poprowadził kampanię, odniósł zwycięstwo w wojnach, w których zginęło, co najmniej 5000 żołnierzy wroga. Łuk triumfalny był bramą ze zdobioną płaskorzeźbami i kolumnami fasadą, z attyką, na której widniały inskrypcje na cześć bohatera. Łuk zwieńczony był posągiem zwycięzcy na szczycie.

Zaznacz na rysunku kolorem czerwonym attykę, kolorem niebieskim kwadrygę.

Łuk Tytusa, Rzym, I w.

Z jakim wydarzeniem jest związane ustawienie tego łuku?

……
……
……
……
……

Jego budowa trwała od 81 do 96 roku n.e. Łuk jest jednoprzelotowy i posiada cztery kolumny w porządku korynckim usytuowane na fasadach. Kolumny o trzonach gładkich znajdują się na bokach, a zdobione kanelurami wewnątrz. Attyka wieńcząca łuk ozdobiona jest kartuszem, w którym znajduje się inskrypcja będąca doskonałym przykładem scriptura monumentalis, czyli rzymskiej czcionki używanej w oficjalnych inskrypcjach. Napis głosi: Senat i Lud Rzymu dedykuje to boskiemu Tytusowi Wespazjanowi Augustowi, synowi boskiego Wespazjana. Łuk bogaty jest w płaskorzeźby, które utrzymane są w stylu reliefu historycznego. Strona wschodnia to relief, jako jedyny na łuku, jednoplanowy. Ukazuje procesję podczas triumfu. Pozostałe są utrzymane w ujęciu wieloplanowym, co uzyskano poprzez odpowiednie ustawienie postaci oraz zróżnicowanie głębokości płaskorzeźby. Na stronie północnej widać gloryfikację i wyidealizowanie postaci Tytusa. Reliefy wewnętrzne z kolei ukazują triumf Tytusa i zdobyte łupy.

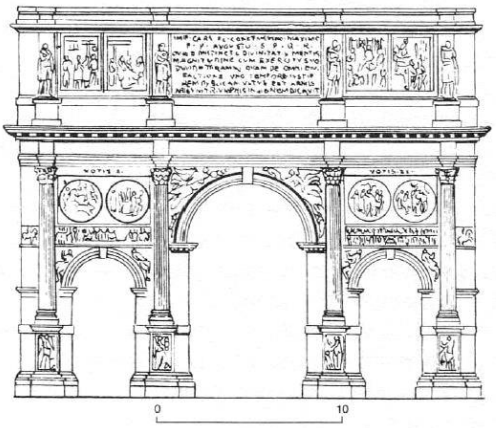

Łuk Konstantyna w pobliżu Koloseum, 312-315 roku n.e.

Został wystawiony w Rzymie 315 roku n.e. dla uczczenia dziesięciolecia rządów oraz jego zwycięstwa nad Maksencjuszem w bitwie o most Mulwijski w 312 roku n.e. Jest to konstrukcja trój przęsłowa. Posiada jedno główne oraz dwa mniejsze wejścia z czterema kolumnami w porządku korynckim ustawionymi na wysokich ozdobionych reliefami postumentach. Nad nimi w attyce umieszczono posągi na bazie uosabiające podbite przez Trajana plemiona oraz napis głoszący, że cesarz zwyciężył tyrana, to jest Maksencjusza *z natchnienia boskości*

Pięć postaci to wizerunki Daków, z czego cztery postacie znajdują się na północnej stronie, a jedna na południowej. Rzeźby pochodzą z czasów Trajana.

Wymień inne zachowane łuki triumfalne z terenów imperium rzymskiego: ……

……

……

Łuk Septymiusza Sewera upamiętnia ……

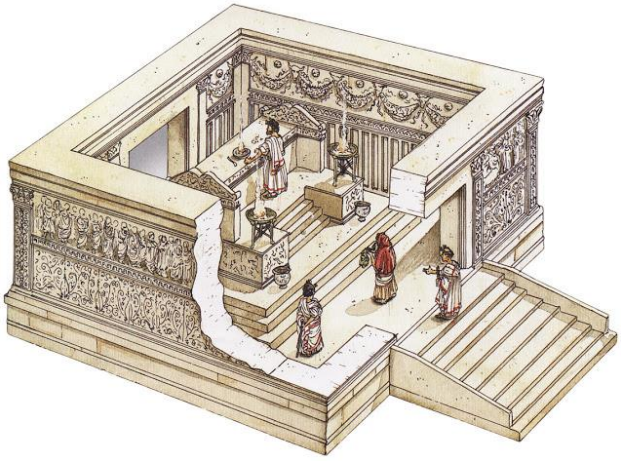

Ara Pacis, czyli Ołtarz ……

Upamiętnia ……

……

……

……

Czas budowy: ……

Fundator ……

Tellus (Ziemia), bóstwa Wody i Powietrza ……. rekonstrukcja polichromii

Neoattycyzm w rzeźbie polegał na ……

……

Weryzm w rzeźbie rzymskiej polegał na ……

……

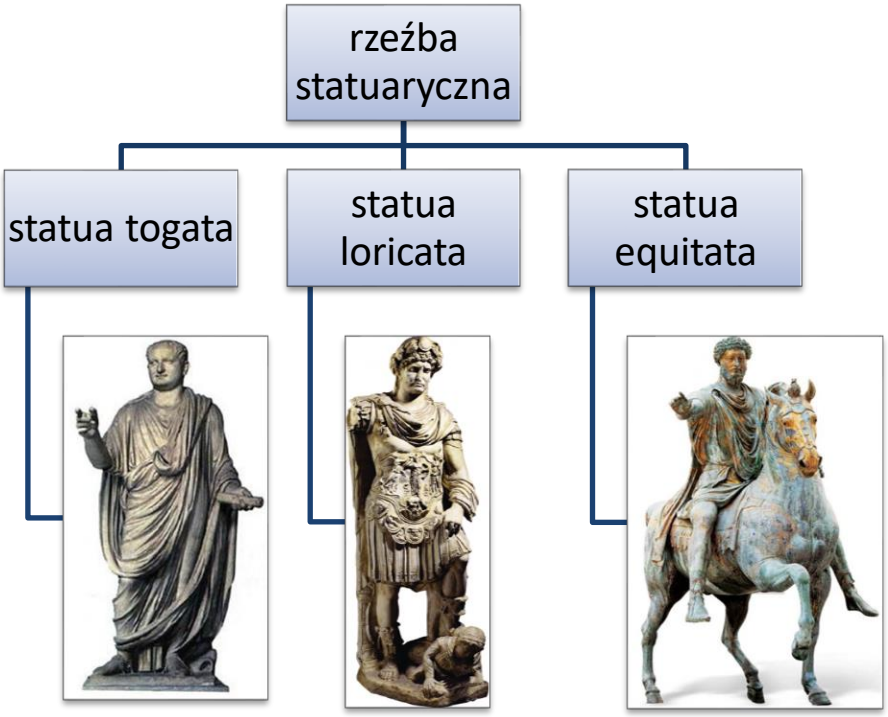

Oktawian August z Prima Porta, I w p.n.e.

Cesarz jest ubrany w krótką tunikę, na której nosi pancerz zapinany na ramionach skórzanymi paskami. Płaszcz naczelnego wodza jest owinięty wokół bioder i przerzucony przez lewe ramię. W lewej ręce August prawdopodobnie trzymał włócznię. Wyciągnięta prawa ręka wskazuje, że władca zamierza przemówić do żołnierzy. Cesarz opiera ciężar ciała na prawej nodze i zdaje się kroczyć – ten motyw jest zaczerpnięty z Doryforosa dłuta Polikleta. Mimo wojskowego stroju August nie ma na nogach obuwia, co wskazuje na jego heroizację. Widoczny u stóp władcy Kupidyn na delfinie przypomina o mitycznym pochodzeniu Augusta od Wenus. Pancerz cesarza jest bogato zdobiony. W górnej części znajdują się przedstawienia dwóch sfinksów. Poniżej jest widoczny bóg Jowisz rozkładający sklepienie niebieskie. Obok niego widnieją bóg Słońca Sol (po lewej) jadący rydwanem do nieba oraz bogini Księżyca Selene trzymająca pochodnię. Towarzyszy jej Eos z dzbankiem jako symbolem porannej rosy. Scena poniżej przedstawia króla Partów zwracającego rzymskiemu oficerowi orły legionowe zdobyte w bitwie pod Carrhae w 53 r. p.n.e. Zwrot nastąpił w 20 r. p.n.e. w wyniku prowadzonych przez cesarza Augusta rokowań. Posąg musiał zatem powstać po tej dacie. Po prawej i lewej stronie sceny znajdują się przedstawienia dwóch bezbronnych i pokojowo nastawionych mężczyzn. Poniżej widnieją bóg Apollo z instrumentami muzycznymi i bogini Diana z łanią. Na dole kompozycji znajduje się przedstawienie bogini wegetacji i urodzajów Ceres z rogiem obfitości.

1 – Sol, 2 – Jowisz, 3 – Selene, 4 – Eos, 5 – Hiszpania, 6 – Apollo, 7 – Ceres, 8 – Diana,

9 – Galia, 10 – Tyberiusz i Part

Oktawian August jako Pontifex Maximus

Zachowany do dzisiaj posąg jest kopią pochodzącą z czasów cesarza Tyberiusza lub Klaudiusza. Oryginał powstał w ostatnich latach życia cesarza Augusta. Przedstawia on Augusta w stroju Najwyższego Kapłana (Pontifex Maximus) Rzymu, a więc w todze, z głową nakrytą rąbkiem szaty. Ciężar ciała oparty jest na lewej, wysuniętej do przodu nodze. W prawej (nie zachowanej) dłoni August trzymał najprawdopodobniej paterę w geście składania libacji. Cały posąg wykonany jest w stylu klasycyzującym, ze szczególnie pieczołowicie opracowanym układem fałd stroju. Uwagę zwraca głowa, a zwłaszcza twarz władcy, odzwierciedlająca zmęczenie ciężarem odpowiedzialności spoczywającym na cesarzu. Jest to jeden z lepszych przykładów ewolucji portretu rzymskiego w czasach wczesnego Cesarstwa.

Oktawian August – pierwszy cesarz rzymski

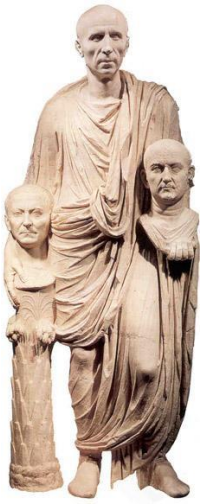

Statua Barberini

Posąg przedstawiający stojącego Rzymianina ubranego w togę, który trzyma portrety dwóch mężczyzn. Rzeźba ta ma istotne znaczeniem w badaniu dziejów rzeźby rzymskiej, gdyż pozwala na potwierdzenie przypuszczenia o maskach pośmiertnych jako o wzorze do portretu, choć dowodzi także, że nie było to proste kopiowanie w kamieniu odlewów z wosku. Powstanie oryginału portretu trzymanego w prawej ręce jest datowane na lata 50-40 p.n.e., zaś portretu trzymanego w ręce lewej na lata 20-15 p.n.e. Układ fałd togi pozwala stwierdzić, że cała rzeźba to produkt okresu panowania cesarza Augusta, z tym zastrzeżeniem, że głowa stojącego mężczyzny, choć wykonana także w starożytności, do korpusu została doprawiona w czasach współczesnych. Tak więc zabytek ten ilustruje przemiany stylistyczne, jakie przechodził portret rzymski w drugiej połowie I w. p.n.e. Widać tu nasilającą się walkę pomiędzy tradycją miejscową z cechującymi jej portrety weryzmem a wzrastającymi wpływami rzeźby greckiej z jej tendencją do idealizacji.

Portret konny Marka Aureliusza

Czas powstania …….

Materiał …….

Gest *adlocutio* oznacza ……

……

Miejsce pierwotnej ekspozycji ……

Miejsce aktualnej ekspozycji ……

Podaj cechy typowe dla formy artystycznej pracy (kompozycja, bryła, faktura): …….

…….

…….

Inne przykłady rzeźby rzymskiej:

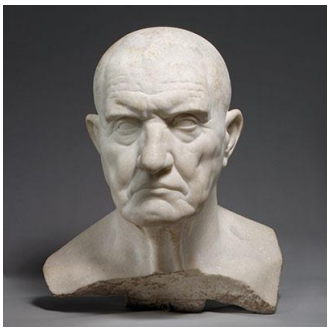

Portret starca

Flawijka

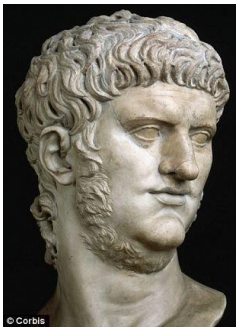

Neron

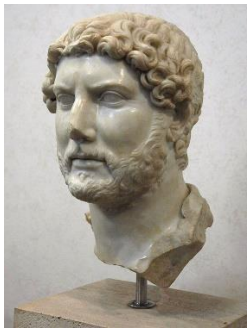

Hadrian

Tetrarchowie

Sarkofag z Portanaccio
„Walka Rzymian z barbarzyńcami”, marmur,

II w. n. e.

Sarkofag był prawdopodobnie używany do pochowania rzymskiego generała zabitego w kampanii niemiecko-sarmackiej Marka Aureliusza w latach 172-175 ne podczas. Jest to przykład rzeźby z widocznymi wpływami reliefu kolumny Aureliusza . Sarkofag należy do grupy około dwudziestu pięciu późnorzymskich sarkofagów bitewnych. Wywodzą się one z hellenistycznych pomników z Pergamonu w Azji Mniejszej, ukazujących pergameńskie zwycięstwa nad Galami , i wszystkie zostały prawdopodobnie zlecone dowódcom wojskowym.

Malarstwo pompejańskie:

wyróżniamy cztery style malarstwa ściennego, które zostały sklasyfikowane i opisane przez dziewiętnastowiecznego badacza Augusta Mau.

Pierwszy styl

W świątyniach i oficjalnych budynkach rząd rzymski importował kosztowny marmur do dekoracji ścian. Ale dla większości obywateli taki wydatek nie był przystępny. Zamiast tego bogatsi z nich zlecali artystom malowanie imitacji drogocennych materiałów, takich jak żółty, fioletowy i różowy marmur. Mau określił to jako „**styl inkrustacji**", popularny od około 200 do 60 lat p.n.e. Z biegiem czasu malarze stali się tak biegli w tej technice, że na płytach ze sztucznego marmuru widoczne były nawet żyły, z każdym prostokątem pomalowanego „marmuru" połączonym sztukaterią, która dodano efekt trójwymiarowości. Zazwyczaj ściana podzielona była na trzy poziome strefy, z których każda zwieńczona była prostymi dekoracjami sztukatorskimi opartymi na doryckim porządku architektonicznym.

Drugi styl

Tak zwany „**styl architektoniczny**" (ok. 80–koniec I w. p.n.e.) charakteryzuje się iluzjonistycznymi odwzorowaniami elementów architektonicznych, takich jak kolumny, stoy i budynki, a także żywymi krajobrazami. Artyści zaczęli również czerpać z repertuaru figuralnego hellenistycznego malarstwa ściennego, przedstawiającego bogów, śmiertelników i bohaterów (chociaż w drugim stylu zachowano elementy pierwszego, takie jak bloki ze sztucznego marmuru wzdłuż podstawy ścian).

Malowidła z *Villa dei Misteri*

Bogate dekoracje ścienne pomieszczeń na parterze wykonane zostały w II stylu pompejańskim (wyjątek stanowi tablinum, ozdobione wykonanymi w III stylu miniaturami egipskimi na czarnym tle). Sale przylegające do atrium ozdobiono malowidłami przedstawiającymi kompozycje figuralne. Jedną z nich ozdobiono freskiem długim na 17 m i wysokim na 3 m, ukazującym 29 postaci biorących udział w misteriach dionizyjskich. Przypuszcza się, iż fresk ten został wykonany w I wieku p.n.e. przez jednego z malarzy kampańskich. Postać przedstawiająca matronę prowadzącą obrzęd to prawdopodobnie ówczesna właścicielka domostwa.

Tytuł pracy …….

Miejsce pochodzenia …….

……

Trzeci styl

Zwany także **orientalnym** lub **egiptyzującym** – trwał od ok. 20 p.n.e. do 50 r. n.e. Cechą charakterystyczną było odejście od iluzjonizmu. Przestrzegana była ścisła symetria podziału ściany i centralna kompozycja dekoracji. Ściana dzielona była w układzie poziomym i pionowym. Nadal utrzymywany był podział na trzy części poziome: cokół, część środkową i górną. W wydzielonej podziałem pionowym, w środkowej części ściany dopuszczany był podział na trzy lub pięć płaszczyzn, rozdzielonych malarskimi motywami geometrycznymi lub roślinnymi w formie girland rozwieszonych pomiędzy smukłymi kolumienkami, przypominającymi podstawy kandelabrów. W tle pojawiły się delikatne motywy ptaków lub częściowo fantastycznych zwierząt. Często wprowadzane były rośliny i zwierzęta charakterystyczne dla pejzażu egipskiego. Tak wydzielone płaszczyzny zdobione były imitacjami obrazów tablicowych. Miejsce środkowe zajmowano sceną z przedstawieniem figuralnym. Boczne płaszczyzny zdobiono pojedynczymi motywami w formie figur, mniejszych obrazków itp. Po 25 r. nastąpił pewien powrót do iluzji przez wprowadzenie w wydzielonych kwaterach obrazów przedstawiających widok na otwartą przestrzeń (np. wyobrażenie prześwitu) lub okna z widniejącym w dali pejzażem architektonicznym.

Czwarty styl

Za okres jego trwania przyjmuje się lata 50-100. Szczególną popularność zdobył w Pompejach podczas prac związanych z odbudową miasta po trzęsieniu ziemi (po 63 r.). Również w Rzymie w tym samym czasie (dokładniej w 64 r.) rozpoczęto budowę Złotego Domu Nerona. Ściany pokrywane były obrazami przedstawiającymi ogromne prześwity, w których widoczne są kolejne sale, komnaty o otwartych drzwiach i oknach, loggiach, balkonach. Ukazywana architektura jest nierealna (stąd nazwa stylu określanego także mianem stylu **architektury fantastycznej**), ukazywane budynki i ich fragmenty nie spełniają wymogów perspektywy ani zasad stosowanych w ówczesnym budownictwie. Celem tych piętrzących się obrazów było stworzenie iluzji głębi. Zanikł podział płaszczyzny ściany na trzy części. Oprócz malowideł iluzjonistycznych ponownie pojawiły się kopie obrazów tablicowych o tematyce mitologicznej.

Dom Wettiuszów, Pompeje. Jest to niewielki, lecz bogato zdobiony dom mieszkalny, należący do dwóch kupców.

Wnętrze pokrywają bogate malowidła wykonane po trzęsieniu ziemi w 62 roku. W przedsionku domu znajduje się wizerunek Priapa, mający odstraszać złe moce. Za przedsionkiem znajduje się atrium ozdobione wizerunkami amorków, zaś po jego prawej stronie drugie, mniejsze atrium z kapliczką poświęconą larom. Na ołtarzyku przedstawiono geniusza w otoczeniu dwóch larów, pod nimi zaś wizerunek węża. Z małego atrium przechodzi się do niewielkiego pomieszczenia z kuchnią; z niego zaś przechodzi się do komnaty pokrytej malowidłami o treści erotycznej. Prawy skrzydłowy pokój przy głównym atrium ozdabiają medaliony z wizerunkami Meduzy i sylena. Po prawej stronie perystylu znajduje się oecus, którego ściany pokryte są u góry wizerunkami budowli i bóstw, na dole zaś scenami marynistycznymi i maskami teatralnymi. W narożach umieszczono pary tańczących bachantek. Na trzech dużych obrazach figuralnych przedstawiono kolejno: Dedala i Pazyfae, Iksjona wplecionego w koło Hefajstosa i Dionizosa znajdującego śpiącą Ariadnę. Obok oecus znajduje się małe triclinium, w którym przedstawiono Achillesa wśród córek Lykomedesa i Heraklesa zaskakującego Augę przy praniu szat Ateny. Duże triclinium posiada ściany podzielone w cztery czerwone pola przedzielone czarnymi pilastrami. Fryz nad cokołem ozdobiony jest scenami z udziałem amorków, imitującymi różne zajęcia i zabawy z życia codziennego pompejańczyków.

Inne przykłady malarstwa rzymskiego.

……. ……. ……. *Cave Canem* *Asarotos Oikos*

Dom Fauna - jego nazwa pochodzi od jednego z dwóch atriów, na którym znajduje się fontanna z posążkiem Fauna. Powszechnie uważany jest za najpiękniejszy zachowany do czasów współczesnych przykład typowego rzymskiego domu patrycjuszowskiego. Zdaniem historyków należał on najprawdopodobniej do wnuka Publiusza Sulli, zdobywcy Pompejów. Dom posiadał wejście ze stopniem oraz otwieraną na zewnątrz bramą, świadczącymi o wysokim statusie jego posiadacza. Dom Fauna posiadał dwa atria i dwa perystyle z ogrodami. Obydwa perystyle połączone są eksedrą, na podłodze której znajdowała się niegdyś słynna mozaika przedstawiająca **Aleksandra Wielkiego i Dariusza III pod Issos.**

Historia Pompejów:

Pompeje - miejscowość portowa położona w Kampanii u stóp Wezuwiusza, która podobnie jak Herkulanum i Boscoreale uległa kompletnej zagładzie w wyniku erupcji wulkanu 24 sierpnia 79 r. n.e. Dzięki temu, że miasto przykryte zostało grubą warstwą popiołu wulkanicznego, a zagłada nastąpiła stosunkowo szybko, zachowało się ono w dość dobrym stanie do czasów współczesnych. Starożytni zrezygnowali z jego odbudowy, a brak ludzkich osiedli dodatkowo ochronił ukryte ruiny przed rabunkiem. Dopiero w latach 1594-1600, podczas budowy kanału, dokonano pierwszych odkryć, jednak to rok 1748 i nowe znaleziska rozpoczęły nowożytną karierę Pompejów. Odnajdywane tam zabytki (rzeźby, naczynia, papirusy, przedmioty codziennego użytku) wywarły duży wpływ na rozwój nowożytnej sztuki i historii sztuki. Regularne wykopaliska archeologiczne rozpoczęto w roku 1860 pod kierownictwem Fiorellego. Miasto podzielono na 9 regionów, z których każdy dzielono na insulae. Centrum zostało zlokalizowane w regionach 7 i 8 wraz z forum. Podczas wykopalisk (trwających do dzisiaj) odkryto liczne interesujące budowle zarówno publiczne, jak i prywatne. W Pompejach bowiem znajdowało się wiele willi majętnych Rzymian z bogatym wyposażeniem wnętrz i cennymi bibliotekami. Dzięki tym znaleziskom niezwykle wzbogaciła się nasza wiedza na temat wszystkich dziedzin sztuki rzymskiej (a pośrednio i greckiej), a także literatury antycznej. Najcenniejszym odkryciem są chyba malowidła ścienne, które w wielu przypadkach zachowały się w dobrym stanie; znaleziono je w tak dużej liczbie, że pozwoliło to na odtworzenie historii malarstwa rzymskiego do 79 r. n.e.

W Starożytnym Rzymie w II w. p.n.e. wykształciło się pismo zwane kapitelem rzymskim lub kapitałą, będące pierwowzorem renesansowej antykwy. Do naszych czasów zachowało się m.in. na cokole kolumny Trajana i łuku Tytusa w Rzymie. Oprócz kapitały monumentalnej, tzn. używanej do zdobienia budowli, funkcjonowało pismo *capitalis quadrata* (kapitała kwadratowa), stosowane do pisania tuszem na papirusie, a także *capitalis rustica* (*rustica* – łac. wiejski), którego Rzymianie używali w codziennym życiu ryjąc znaki na tabliczkach pokrytych woskiem.

Dążąc do prostoty, harmonii i łatwości w pisaniu liter na przełomie III i IV wieku n.e. Rzymianie stworzyli pismo nazwane *scriptura uncialis* – uncjałą. Powstała ona z kapitały kwadratowej poprzez zaokrąglenia linii prostych i kantów.

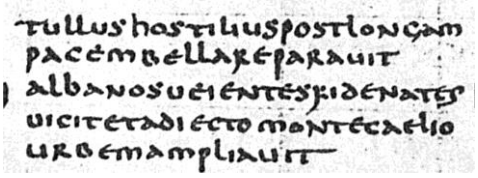

Inskrypcja z Łuku Tytusa (kapitała)

Uncjała

Napisz, jak wyglądały kolejne etapy budowy rzymskiej drogi.

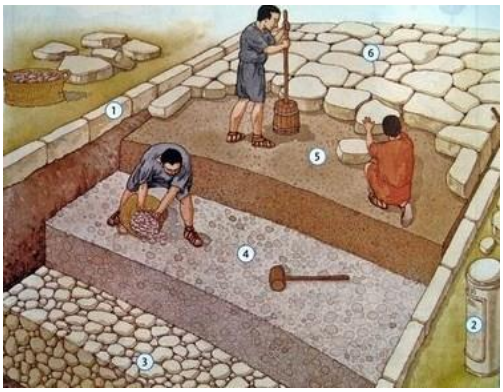

……

……

……

……

……

……

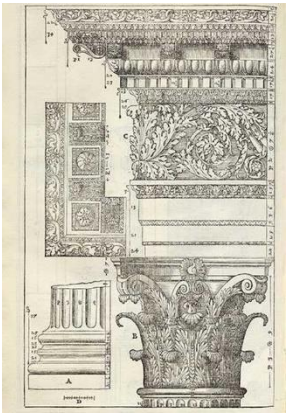

Kim był Witruwiusz?

……

……

……

……

……

……

……

Typy sklepień rzymskich:

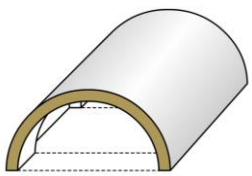

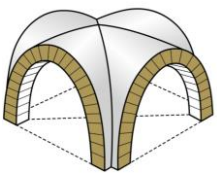

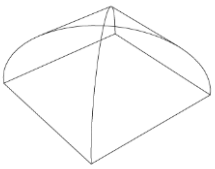

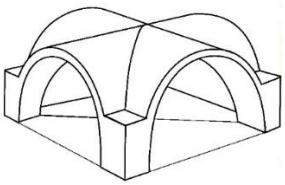

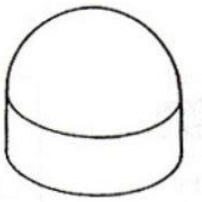

Portrety fajumskie

Portrety fajumskie były to realistyczne portrety wykonane na drewnie, które były składane przy egipskich mumiach z czasów panowania Rzymian. Było to tak zwane malarstwo tablicowe, które było niezwykle popularne w czasach antycznych. Do naszych czasów zachowało się około 900 takich obrazów.

Pierwszego odkrycia dokonano w 1615 roku, kiedy to włoski odkrywca Pietro Della Valle, który przetransportował niektóre z mumii i portretów do Europy. Maski mumii były zabierane z grobów i masowo wywożone jako pamiątki, zaś zwłoki często niszczono.

Portrety znaleziono głównie na cmentarzyskach w oazie Fajum (najwięcej odnaleziono w nekropoli w Hawara) i cmentarzu rzymskim w Antinoopolis. Warto nadmienić, że po śmierci Aleksandra Wielkiego (323 p.n.e.) i jego podbojach do Egiptu napłynęło dużo Greków i ludności helleńskiej, która osiedliła się w Aleksandrii i Fajum. Z czasem przybyła ludność przyjęła egipskie zwyczaje mumifikowania zmarłych.

Wraz z podporządkowaniem Egiptu przez Rzymian w roku 30 p.n.e. pojawił się zwyczaj umiejscawiania w grobach zmarłych drewnianych tabliczek z namalowanymi portretami. Malowano je techniką enkaustyczną (za pomocą farby rozpuszczonej w gorącym wosku) lub temperową, często także mieszano obie te techniki. Obrazy namalowane zostały na różnych gatunkach drewna: dąb, jawor, cedr, cyprys, figa czy cytrus.

Namalowany portret składano na ciele zmarłego w taki sposób by ciało zmarłego i częściowo tabliczka były zawinięte pasami tkaniny, pozostawiając otwór, na którym można było zobaczyć wizerunek zmarłego. Niekiedy po prostu przyklejano tabliczkę do bandaży.

Portrety miały zwykle wymiary – od 30 x 15 cm, do 50 x 35 cm i głównie ukazują osoby młode. W większości przedstawione postacie są w swobodnej pozycji, twarz lekko przechylona na bok. Cechuje je realizm w oddawaniu najdrobniejszych wad urody, ale całość jest złagodzona dzięki miękkiemu modelunkowi. Na niektórych portretach została uchwycona osobowość modela.

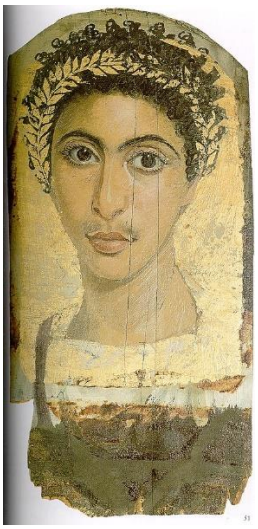

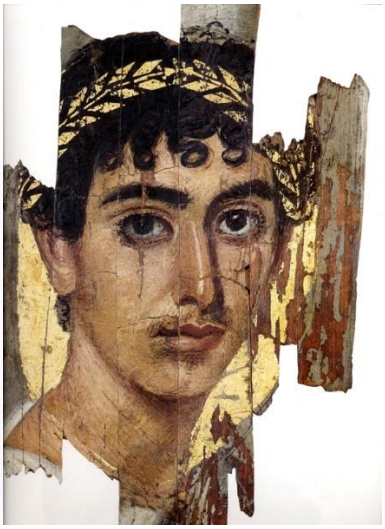

Enkaustyka ……

……

Rozpoznaj przedstawione na ilustracjach budowle starożytnego Rzymu. Podaj:

a) Nazwę typu budowli
b) Funkcję, jaką budowla pełniła

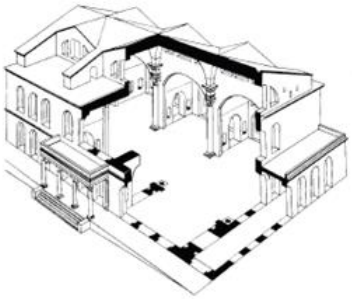

A

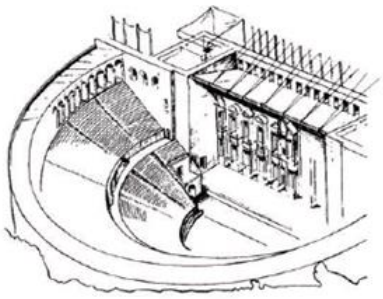

B

a) ..... a) .....
b) ..... b) .....

Uszereguj chronologicznie wymienione rzeźby, wpisując we właściwe miejsca ich nazwy.

Kuros, Nike z Samotraki, Doryforos, Oktawian August z Prima Porta

Kolejność chronologiczna	Nazwa rzeźby
1	
2	
3	
4	

Przyjrzyj się poniższej fotografii.

Określ funkcję przedstawionej budowli. Wyjaśnij, jaki wpływ na kształt budowli ma jej funkcja.

Funkcja: ……

Wyjaśnienie: ……

……

……

……

……

……

……

Zaznacz dwie prawidłowe odpowiedzi.

Funkcję sepulkralną pełniły następujące zabytki:

a) Partenon w Atenach

b) Koloseum w Rzymie

c) Piramida Chefrena w Gizie

d) Villa Hadriana w Tivoli

e) Mauzoleum w Halikarnasie

f) Propyleje w Atenach

Podaj nazwy wskazanych strzałkami elementów portyku.

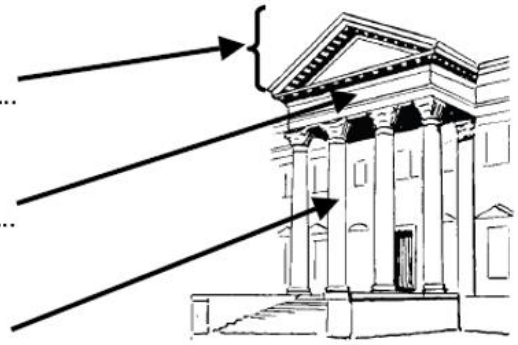

A. .....

B. .....

C. .....

Określ epokę i krąg kulturowy pracy ukazanej na ilustracji oraz wymień dwa sposoby, w jaki uzyskano wrażenie głębi.

Fragment sypialni z willi P. Fannius Synistor w Boscoreale, ok. 50-40 pne

Epoka i krąg kulturowy:

.....

Sposoby uzyskania głębi:

.....

.....

.....

.....

Sztuka starożytnego Rzymu – bibliografia:

Elżbieta Makowiecka, *Sztuka Rzymu. Od Augusta do Konstantyna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2010

Sztuka świata, t. 2, Arkady, 2002